

مقدمه ناشر

حتماً در مورد تفاوت‌های فرهنگی که میان کشورهای مختلف وجود دارد، مطالب زیادی خون‌دین یا شنیدین و مدام این تفاوت‌ها رو با فرهنگ خودمون مقایسه کردین.

یکی از کشورهایی که در صدر جدول این مقایسه فرهنگی وجود دارد، کشور ژاپنه. می‌خوام یه موضوع جالب از فرهنگ این کشور براتون تعریف کنم.

یکی از همکارام که دبیر زبان انگلیسی یکی از مدرسه‌های بزرگسال کشور ژاپنه؛ تعریف می‌کرد:

موضوع یکی از درسام در مورد جوک‌گفتن بود. قبل از این‌که بریم سر کلاس، همکارای انگلیسی‌زبانم، گفتن وای این یکی از سخت‌ترین موضوعاس و عزا گرفته بودن؛ ولی از اون جایی که من ایرانی بودم (و هر ایرانی ذاتاً خیلی اهل جوک‌گفتن و بگو بخنده)، با خودم گفتم مشکلی برای من پیش نمیداد. با اعتمادبه‌نفس کامل رفتم سر کلاس و پای تخته نوشتم موضوع درس «جوک».

خب دوستان هر کدوم با سؤالات دلیو اچ سؤالاتتون رو در این مورد مطرح کنید. دیدم همین‌جوری دارن متعجب نگاه می‌کنن و شروع کردن به پیچ‌کردن. یکی گفت ببخشید ما نمی‌دونیم منظور شما از جوک چیه!!

منم شروع کردم براشون توضیح‌دادن که جوک چیه و چند تا جوک بین‌المللی گفتم ولی اونا بدون هیچ تغییری در صورتشون فقط پرسیدن: «یعنی طرف آدم احمقی بوده؟ ... معلومه که اشتباه کرده! ... آخه چه‌طور نفهمید فلان چیزو و ...» گفتم واقعاً خنده‌دار نبود؟ بامزه چی؟

گفتن شاید توو مدرسه بهمون یاد داده باشن یا تو اخبار خونده باشیم ولی نمی‌دونستیم که توو زبان انگلیسی بهش می‌گن جوک! دوباره کمی مشورت کردن و با قیافه ذوق‌زده گفتن فهمیدیم! بعد برام یه جوک ژاپنی گفتم. جوک نبود راستش بازی با کلمات بود. مثل یک ضرب‌المثل باحال.

وقتی کلاس تموم شد، همکارم گفت: دیدی چه‌قدر درس سختی بود؟ چون ژاپنی‌ها نمی‌دونن جوک چیه! مردم ژاپن اصلاً به دیگران نمی‌خندن. به نظرشون اشتباهات آدم‌ها خنده‌دار نیست. در عوض خاطرات خنده‌دار تعریف می‌کنن یا با کلمات بازی می‌کنن ...

حالا واقعاً به نظر شما، ماها که از هر موضوع و اتفاقی که توو جامعه میفته جوک می‌سازیم، کار درستی می‌کنیم، یا این ژاپنی‌های سرد و خنک که مسائل اجتماعی رو سوژه خنده نمی‌کنن؟ بخندیم تا دنیا به رومون بخنده یا چی؟؟؟

نوبت می‌رسه به تشکر از مؤلف‌های خوب و کاردرست این کتاب که مثل همیشه آموزش شما رو اولویت خودشون قرار دادن و این کتاب رو به عالی‌ترین و کامل‌ترین شکل ممکن تألیف کردن؛ سپاس فراوان از خانم‌ها صالح‌نژاد و انصاری بزرگوار. و هم‌چنین خسته نباشید می‌گم به خانم طاهری همکار خوب واحد تألیف‌مون و تیم بی‌نظیر واحد تولید خیلی سبز.

مقدمه مؤلفان

دانش آموزان عزیز، تو این صفحه قصد داریم تا حساسی باهاتون دلی صحبت کنیم، بیایید برای لحظاتی خیلی عمیق بشیم و به چیزایی فکر کنیم که می‌تونه اثرات ارزشمندی روی قلب و روحمون بذاره و اتفاقاً همین چیزا آدم‌ها رو از جا بلند می‌کنه و اصلاً مسیر زندگی‌شونو تغییر می‌ده. ما امیدواریم با خوندن مطالب زیر خون در رگ‌هاتون به جریان بیفته و به خودتون، یا خانواده‌تون، یا جامعه‌تون، و از همه مهم‌تر به خدای خودتون بگین: خدا جون ما هستیم و می‌خوایم اون‌جوری باشیم که تو می‌خوای. دوست داریم اون‌طوری باشیم که انسانیت می‌خواد، می‌خوایم کاری بکنیم که همه کائنات خوشحال بشن و بگن مرحبا به خدایی که چنین آدمی رو آفریده. پس اجازه بدین همین‌جا، همه با هم، به دعای دسته‌جمعی بکنیم و بعدشم همه با هم بگیم آمین. تا ان‌شاءالله دعامون بالا بره و اجابت بشه: «خدای مهربون دست‌هامونو بگیر و نذار از روی نردبان اخلاق و انسانیت پایین بیفتیم. ما می‌خوایم خوب باشیم پس بهمون کمک کن تا به سوی نور حرکت کنیم.»

بچه‌های خوش‌فکر و اهل تأمل، در خطوط زیر سه تا گفته ارزشمند از سه انسان وارسته رو می‌بینید. لطفاً اونا رو بخونید:

مادر ترزا: خداوند به ما دستور نداده که کارهای بزرگ بکنیم؛ بلکه باید کارهای کوچک را با عشق بزرگ به انجام برسونیم. اگر می‌خواهید برای آشتی در جهان، کاری انجام دهید، به خانه‌تان بروید و خانواده‌تان را دوست بدارید ...

نلسون ماندلا: وقتی از زندان آزاد شدم و به سمت دروازه‌هایی که آزادی من در آن طرف من قرار داشت، حرکت می‌کردم، می‌دونستم که اگه خشم و نفرت من را همین‌جا، پشت این دروازه‌ها ترک نکنم و جا نذارم، هم‌چنان در زندان باقی خواهیم ماند، در زندان درون با تمام سیاهی‌هاش جا می‌موندم اگه نمی‌بخشیدم ...

ندی پاش: دیوارهای آجری به خاطر دلیلی وجود دارند. آن‌ها خلق نشدند تا ما را از فراتر رفتن بازدارند. آن‌ها ایجاد شدند تا ما را محک بزنند. می‌خواهند ببینند ما واقعاً تا چه‌قدر اشتیاق گذر کردن از این دیوارها را داریم؟ دیوارهای آجری وجود دارند تا کسانی که خواهان گذر از آن‌ها نیستند در پشت آن بمانند و فقط افرادی از آن گذر کنند که لیاقتش را دارند. دیوارها وجود دارند تا افراد معمولی را متوقف کنند. بیایید همگی با هم از این دیوارها گذر کنیم. آن طرف دیوارها چیزهای قشنگی در انتظار ما است ... بیایید برویم و این چیزهای قشنگ را در آغوش بگیریم ...

بچه‌ها، خوبه بدونید که هر سه تای این آدم‌ها کارهای بزرگی برای بشریت انجام دادند، اون‌ها هیچ وقت دست از تلاش برنداشتند تا به هدف بزرگ زندگیشون رسیدند. اگه می‌خواین در موردشون چیزای بیشتری بدونین به کتابا و وبگاه‌ها مراجعه کنین. اما اون چیزی که خیلی مهمه و در مورد همشون صدق می‌کنه اینه که: هر سه تاشون دنبال اصل زندگی و معنای زندگی بودن، در واقع به جورایی همشون به جای «ماده‌اندیشی»، «معنادرمانی» کردن و این‌جوری تونستن مسیرهای ترقی به سمت اخلاق و انسانیت رو طی کنن و آدمای زیادی رو هدایت کنن.

شاید به خودتون بگید چه دلیلی وجود داره که باید درباره این آدم‌ها و افرادی مثل اونا اطلاعاتی داشته باشیم و چیزایی بدونیم؟ خب مگه نه این‌که این آدم‌ها راه درست زندگی کردن رو به ما آموختند و دلشون برای بشریت می‌تپیده ... از این نوع آدم‌ها کم نداریم، اما اون‌چه که در مورد همشون صادقانه اینه که اون‌ها سرنوشتشونو براساس انتخاب‌هاشون ساختند و نه براساس هوش و یا نژاد، رنگ پوست و یا ملیت‌شون و
ادامه مطلب رو مخصوصاً باز نکه داشتیم تا شما پُرش کنید.

دوستاناران شما

حبیبه صالح‌نژاد، فرشته انصاری

فهرست

قدرت اجتماعی	درس ششم	۶۳
	سؤال‌های امتحانی	۷۵
	پاسخ سؤال‌های امتحانی	۸۰

ذخیره دانشی	درس اول	۷
	سؤال‌های امتحانی	۱۲
	پاسخ سؤال‌های امتحانی	۱۶

تابرابری اجتماعی	درس هفتم	۸۳
	سؤال‌های امتحانی	۹۱
	پاسخ سؤال‌های امتحانی	۹۵

علوم اجتماعی	درس دوم	۱۹
	سؤال‌های امتحانی	۲۳
	پاسخ سؤال‌های امتحانی	۲۶

سیاست هویت	درس هشتم	۹۸
	سؤال‌های امتحانی	۱۰۴
	پاسخ سؤال‌های امتحانی	۱۰۸

نظم اجتماعی	درس سوم	۲۸
	سؤال‌های امتحانی	۳۵
	پاسخ سؤال‌های امتحانی	۳۸

پیشینه علوم اجتماعی در جهان اسلام	درس نهم	۱۱۱
	سؤال‌های امتحانی	۱۱۶
	پاسخ سؤال‌های امتحانی	۱۲۰

کنش اجتماعی	درس چهارم	۴۱
	سؤال‌های امتحانی	۴۶
	پاسخ سؤال‌های امتحانی	۴۹

افق علوم اجتماعی در جهان اسلام	درس دهم	۱۲۳
	سؤال‌های امتحانی	۱۲۹
	پاسخ سؤال‌های امتحانی	۱۳۳

معنای زندگی	درس پنجم	۵۱
	سؤال‌های امتحانی	۵۷
	پاسخ سؤال‌های امتحانی	۶۱

۱۳۵ فعالیت‌های متن کتاب
۱۴۵ مشاوره شب امتحان

شماره صفحه امتحان	شماره صفحه پاسخ	
۱۴۶	۱۴۸	نمونه امتحان (۱) نیم‌سال اول
۱۴۹	۱۵۲	نمونه امتحان (۲) نیم‌سال اول
۱۵۳	۱۵۵	نمونه امتحان (۳) نیم‌سال دوم خرداد ۱۴۰۱
۱۵۶	۱۵۸	نمونه امتحان (۴) نیم‌سال دوم خرداد ۱۴۰۰
۱۵۹	۱۶۱	نمونه امتحان (۵) نیم‌سال دوم شهریور ۱۴۰۰
۱۶۲	۱۶۴	نمونه امتحان (۶) نیم‌سال دوم دی ۱۴۰۰

مفاهیم و کلیدواژه‌های درس:

- هویت‌زدایی: نادیده گرفتن پیچیدگی و عمق پدیده‌های اجتماعی برای دستیابی به پاسخ‌های ساده و کاملاً قابل پیش‌بینی درباره‌ی چرایی وقوع پدیده‌های اجتماعی.
- ویژگی‌های جامعه‌شناسی تفسیری: توجه به تفاوت پدیده‌های اجتماعی و پدیده‌های طبیعی، ضروری دانستن درک معنای پدیده‌های اجتماعی و استفاده از روش تفهم برای معنابخشی و انسجام‌بخشی به زندگی اجتماعی.
- تفاوت رویکرد تبیینی و رویکرد تفسیری: توجه رویکرد تبیینی به ظاهر پدیده‌های اجتماعی و استفاده از روش‌های کمی برای مطالعه‌ی پدیده‌های اجتماعی و توجه رویکرد تفسیری به معانی نهفته در کنش‌های اجتماعی و استفاده از روش‌های کیفی
- عامل فهم معنای ذهنی و فرهنگی کنش اجتماعی: راهیابی به ذهن کنشگر و توجه به زمینه‌ی فرهنگی عمل کنشگر
- روش قوم‌نگاری: نوعی پژوهش کیفی براساس مشاهده‌ی مشارکتی است که در آن محقق به دنبال پرده‌برداری از معنایی است که در کنش‌های یک قوم نهفته‌اند.
- روش مطالعه‌ی موردی: یکی از روش‌های کیفی است که پژوهشگر از آن برای مطالعه‌ی تمامی ابعاد یک پدیده‌ی اجتماعی خاص مثلاً یک فرد، یک نهاد اجتماعی یا یک فرهنگ استفاده می‌کند تا عمق پنهان و منحصر به فرد بودن آن را نشان دهد.

پرسش از معنای زندگی

دوستان عزیز به دو دسته از پرسش‌های زیر که اولیش می‌تونه مربوط به همه‌ی آدم‌ها باشه و دومیش مربوط به متفکران علوم اجتماعی دقت کنین:

پرسش‌های انسان‌ها از معنای زندگی

۱ زندگی چیست؟

۲ انسان‌ها با چه آرمان، انگیزه و دلیلی به زندگی ادامه می‌دهند؟

۳ انسان‌ها چه تفاوتی با یکدیگر دارند که برخی در زندگی خود امیدوارند و برخی احساس پوچی و بیهودگی می‌کنند و زندگی را تکراری و ملال‌آور می‌بینند؟

۴ چه چیزهایی زندگی را گوارا و شیرین می‌کند و چه عواملی آن را تلخ و ناگوار می‌سازد؟

۵ معیار زنده‌بودن چیست؟ آیا به صرف وجود علائمی چون نفس کشیدن، خوردن و رشد جسمانی می‌توان انسان را زنده دانست؟

۶ مرگ پایان زندگی است یا مرحله‌ای از مراحل زندگی انسان است؟

۷ و ...

پرسش از معنای زندگی و ده‌ها پرسش دیگر مرتبط با آن، همواره ذهن انسان‌ها و بسیاری از اندیشمندان را به خود مشغول کرده است. مسئله‌ی معنا درباره‌ی کل زندگی انسان و در مورد تمام پدیده‌های اجتماعی از جمله کنش‌ها مطرح است. این پرسش‌ها در جهان متجدد و در میان صاحب‌نظران علوم اجتماعی نیز مطرح بوده‌اند:

پرسش‌های صاحب‌نظران علوم انسانی و فلسفه در مورد زندگی

۱ آیا زندگی معنادار است؟

۲ چه چیزی به زندگی، لذت‌ها و رنج‌های آن معنا می‌بخشد؟

۳ آیا زندگی، معانی از پیش تعیین شده دارد یا انسان‌ها خود به زندگی خویش معنا می‌بخشند؟

۴ آیا انسان از معنای زندگی‌اش آگاه است یا از آن غافل است؟

۵ آیا کنش‌های افراد بیانگر معنای زندگی آن‌هاست؟

۶ آیا انسان به همه‌ی معانی مختلفی که می‌توان برای زندگی در نظر گرفت، گرایش یکسانی دارد یا بنا به سرشت خود، به برخی معانی زندگی گرایش بیشتری دارد و از برخی معانی متنفر و گریزان است؟

۷ پرسش کلیدی و مهم: چگونه می‌توان معنای زندگی و معنای کنش انسان‌های دیگر را فهمید؟^۱

پیچیدگی پدیده‌های انسانی و اجتماعی

بچه‌ها همیشه این مطلب رو آویزه‌ی گوش‌تون کنین که بررسی و مطالعه‌ی پدیده‌های انسانی و اجتماعی، بدون توجه به عمق اون‌ها، ما رو به نتیجه‌گیری غلط می‌رسونه. حتی تو زندگی روزمره‌مون هم از این دست اشتباه‌ها داریم. ظاهر یه قضیه رو می‌بینیم و سریع قضاوت می‌کنیم و حکم می‌دیم. کنش‌های آدم‌ها رو نمی‌شه به همین راحتی و از روی ظاهر فهمید. تو کتاب دهم هم خوندین که یه کنش واحد می‌تونه معنای مختلفی داشته باشه. اگه ما همون معنایی که مد نظر طرف مقابلمون هست رو نفهمیم چه‌طور می‌تونیم باهاش ارتباط برقرار کنیم؟ بیاین برا بهتر فهمیدن این مطلب از سه مثال استفاده کنیم.

۱- دوستان به این نکته توجه داشته باشید که سه مفهوم «معنای زندگی»، «معنای کنش» و «معنویت» سه مفهوم مختلف هستند و نباید این سه را یکی دانست. هر چند می‌توانند از جنبه‌هایی در ارتباط با یکدیگر قرار بگیرند.

مثال ۱: در طول هشت سال جنگ تحمیلی عراق علیه ایران، صدها هزار نفر از رزمندگان ایرانی جان خود را از دست دادند. تعداد قابل توجهی از این شهیدان، در سنین جوانی و نوجوانی، در شیرین ترین دوران عمر خود، به شهادت رسیدند. روایت‌ها و مستندات به جا مانده از آن دوران، از آرزو و رقابت تنگاتنگ رزمندگان برای شهادت و جان سپردن حین جهاد حکایت می‌کند. بسیاری از بازماندگان این دوران، زنده ماندن خود در جنگ و جاماندن از قافله هم‌زمان شهیدشان را خسرانی بزرگ و مهم‌ترین حسرت زندگیشان می‌دانند.

مثال ۲: در همه جنگ‌ها همیشه سربازانی بوده‌اند که با آگاهی کامل از احتمال کشته شدن پا به میدان جنگ گذاشته‌اند. این سربازان قطعاً انگیزه‌های مهمی مانند دفاع از وطن و پیروزی بر دشمن داشته‌اند؛ اما شاید آن‌ها کشته شدن در جنگ را آرزو نکرده باشند.

مثال ۳: خودکشی یک کنش غیرعادی است که از گرایش به مردن به جای زنده ماندن حکایت دارد. گرایشی که برخلاف طبیعت و سرشت انسانی است. حالا بیان این سه نوع مردن رو با همدیگر مقایسه کنیم و ببینیم چه شباهت و تفاوتی با هم دارند؟

مقایسه شهادت‌طلبی، فداکردن جان برای وطن و خودکشی	
شباهت	دست‌شستن از جان و زندگی در دنیا و استقبال از مرگ
تفاوت	تفاوت آن‌ها در معنای متفاوت آن‌هاست و دقیقاً همین معانی متفاوت، هویت آن‌ها را تعیین می‌کند و از آن‌ها سه پدیده مختلف می‌سازد. معانی شهادت: شوق به حیات جاودانه، عشق به دیدار محبوب، دفاع از دین، مبارزه با ظلم، اقامه حق، مبارزه با باطل و ... معانی جان‌دادن سربازان در جنگ: دفاع از غرور ملی، میهن‌دوستی، غلبه بر دشمن، کشورگشایی، هیجان و ... معانی خودکشی: رنج‌گریزی، احساس پوچی، فشارهای اقتصادی بحران‌های اجتماعی، بحران معنویت و ...

پدیده خودکشی

موضوع خودکشی یکی از اولین پدیده‌های اجتماعی بود که با رویکرد تبیینی توسط جامعه‌شناس فرانسوی، امیل دورکیم در اواخر قرن نوزدهم میلادی (۱۸۹۷) مورد بررسی قرار گرفت.

۱ پس از انقلاب صنعتی، مسئله خودکشی به شکل بی‌سابقه‌ای در جوامع صنعتی رواج پیدا کرد. به گونه‌ای که جامعه‌شناسان، روان‌پزشکان، اقتصاددانان، حقوق‌دانان و حتی فیلسوفان را به مطالعه این پدیده و چاره‌اندیشی برای آن واداشت.

۲ پاسخ صاحب‌نظران علوم مختلف به چرایی وقوع خودکشی با یکدیگر متفاوت است، علاوه بر این اندیشمندان یک حوزه نیز در این باره نظرات متفاوت و حتی متعارضی ابراز کرده‌اند.

مثال ۱: برخی از جامعه‌شناسان در تحلیل خودکشی به عوامل اقتصادی مانند فقر، کاهش رفاه عمومی و... توجه کرده‌اند.

مثال ۲: و برخی دیگر از جامعه‌شناسان معتقدند، نرخ خودکشی در بعضی از کشورها با سطح رفاه عمومی بالا، بیشتر از برخی جوامع با سطح رفاه و شرایط اقتصادی پایین‌تر است. (نهایی دیدگاه امیل دورکیم، جامعه‌شناس فرانسوی)

(امیل دورکیم زاده ۱۵ آوریل ۱۸۵۸ درگذشته ۱۵ آوریل ۱۹۱۷)

نظریه امیل دورکیم درباره خودکشی: دورکیم با تکیه بر مطالعات آماری و تجربی، خودکشی را یک پدیده پایداری می‌داند که اعمال فردی قادر به توجیه و توضیح آن نیست و به همین سبب، خودکشی را حاصل مجموع عوامل گوناگون، تأثیرات خانوادگی، اجتماعی، دینی و همه واقعیت‌های اجتماعی ناشی از هم‌پاشیدگی نظام اجتماعی و گسستگی روابط در جامعه و در نتیجه احساس تنهایی در فرد می‌داند. دورکیم در فرضیه‌های تحقیق خود به دنبال اثبات این موضوع بود که هر چه انسجام اجتماعی گروه‌هایی که فرد در آن عضویت دارد، بیشتر باشد، میزان خودکشی اعضای آن‌ها کاهش می‌یابد و برعکس. برای مثال:

- خودکشی مجردها بیشتر از متأهلین است.
- خودکشی شهری‌ها بیشتر از روستایی‌هاست.
- خودکشی پروتستان‌ها بیشتر از کاتولیک‌هاست.
- خودکشی در زمان رفاه اقتصادی بیشتر از دوران فقر است.
- ثروتمندان بیشتر از فقرا خودکشی می‌کنند.

نتیجه‌گیری

۱ وجود نظریات متفاوت در مورد پدیده‌های اجتماعی، نشانه پیچیدگی و عمق پدیده‌های اجتماعی و البته دشواری فهم آن‌هاست.

۲ برخی رویکردها برای دستیابی به پاسخ‌های ساده، سراسر است و کاملاً قابل پیش‌بینی، چرایی وقوع پدیده‌های اجتماعی، پیچیدگی و عمق آن‌ها را نادیده می‌گیرند و در واقع از پدیده‌های اجتماعی و انسانی هویت‌زدایی می‌کنند.

بخوانیم و بدانیم

بخشی از پیچیدگی‌های کنش‌های انسانی به سبب وابستگی این کنش‌ها به ویژگی‌های فردی و همچنین ویژگی‌های اجتماعی و فرهنگی آن‌هاست. درک و شناخت پدیده‌های اجتماعی و پیچیدگی‌های کنش‌های انسانی، تابع درک صحیح و توأمان وجوه مشترک و تفاوت‌های فردی و اجتماعی انسان‌هاست.

وجوه مشترک:

- ۱ همه انسان‌ها دارای نیازهای طبیعی و غریزی مشابهی هستند، از این‌رو برای تأمین غذا و سرپناه تلاش می‌کنند، تشکیل خانواده می‌دهند و ...
- ۲ ویژگی‌های متعالی مانند میل به جاودانگی، کمال‌جویی، تنفر از نقص، سعادت‌طلبی، گرایش به زیبایی، تنفر از ظلم، شوق به کشف حقیقت در همه انسان‌هاست.

وجوه متفاوت:

- ۱ توانایی‌های ذهنی، عاطفی و جسمانی افراد مختلف و متفاوت است.
- ۲ ویژگی‌های اجتماعی - فرهنگی انسان‌ها و جوامع نیز با یکدیگر متفاوت می‌باشد؛ مانند، تنوع فرهنگ‌ها، تنوع خرده‌فرهنگ‌ها و موقعیت‌های اجتماعی متفاوت.

حالات و بگو

- ۱- تفاوت خودکشی و شهادت‌طلبی: الف) استقبال از مرگ ب) معنای آن‌ها
 - ۲- نادیده‌گرفتن پیچیدگی و عمق پدیده‌های اجتماعی: الف) هویت‌زدایی ب) آشنایی‌زدایی
 - ۳- معانی متفاوت پدیده‌های اجتماعی: الف) عدم اشتراک میان آن‌ها ب) تعیین هویت آن‌ها
 - ۴- مشابهت‌های میان انسان‌ها: الف) سعادت‌طلبی و کمال‌جویی ب) توانایی‌های ذهنی و عاطفی
 - ۵- لازمه شناخت پدیده‌های اجتماعی، شناخت الف) تفاوت‌های فردی - اجتماعی ب) نیازهای غریزی و ویژگی‌های متعالی
- صحیح و توأمان:
- پاسخ ۱- ب ۲- الف ۳- ب ۴- الف ۵- الف

جامعه‌شناسی تفسیری

تبیین در حاشیه تفسیر

ویلهلم دیتلای

در قرن نوزدهم، برخی از متفکران اجتماعی آلمانی از جمله ویلهلم دیتلای و ماکس وبر، مدعی شدند که هر چند جهان اجتماعی همانند جهان طبیعی نظم و قواعد خاصی دارد، اما انسان‌ها مانند موجودات طبیعی نیستند و کنش‌ها و پدیده‌های اجتماعی نیز با پدیده‌های طبیعی تفاوت دارند.

● ماکس وبر معتقد بود کنش اجتماعی، معنادار است و پدیده‌های معنادار را نمی‌توان همانند پدیده‌های طبیعی از طریق حواس مطالعه کرد، بلکه باید معنای آن‌ها را فهمید.

● ماکس وبر با این‌که فهمیدن را برای درک معنای پدیده‌های اجتماعی ضروری می‌دانست، اما از آن‌جا که هنوز علم را به علم تجربی محدود می‌دانست، معتقد بود آنچه جامعه‌شناسان از مطالعه پدیده‌ها می‌فهمند باید با روش تجربی اثبات شود، وگرنه ارزش علمی ندارد.

● ماکس وبر تفهم را روش مستقلی برای علوم انسانی نمی‌دانست، بلکه آن را مقدمه و پیش‌نیازی برای روش علمی که همان روش تجربی بود می‌انگاشت. به همین دلیل جامعه‌شناسی خود را **تفهیمی - تبیینی** معرفی می‌کرد.

● از نظر او، جامعه‌شناس فقط می‌تواند آرمان‌ها و ارزش‌های اجتماعی را توصیف کند؛ اما نمی‌تواند درباره آرمان‌ها و ارزش‌ها که پدیده‌هایی نامحسوس و غیرتجربی‌اند، **داوری علمی** کند.

ماکس وبر

مثال: از نظر وبر، جامعه‌شناس می‌تواند برای مدتی با اعضای یک گروه سیاسی زندگی کند و از این راه، عقاید و ارزش‌های آن‌ها را بفهمد و توصیف کند، اما نمی‌تواند درباره درست یا غلط بودن این عقاید و ارزش‌ها داوری کند و به نقد یا اصلاح آن‌ها بپردازد؛ زیرا از نظر او با این کار، جامعه‌شناس از دایره علم خارج می‌شود یا با نام علم، کار غیرعلمی می‌کند.

غلبه رویکرد تفسیری در قرن بیستم و پیامدهای آن

در قرن بیستم نتایج این باور که مرز علم و غیر علم را تجربه و تبیین تجربی تعیین می‌کند، مورد تردید قرار گرفت و زمینه رونق و غلبه «تفسیر» و «رویکرد تفسیری» فراهم شد.	غلبه رویکرد تفسیری در قرن بیستم
تبیین در حاشیه تفسیر قرار می‌گیرد.	پیامدهای غلبه
علوم انسانی و علوم اجتماعی دیگر دغدغه نزدیک شدن به علوم طبیعی را ندارند.	رویکرد تفسیری
تفسیر به عنوان روش ویژه علوم انسانی و علوم اجتماعی به رسمیت شناخته می‌شود.	

نکته اگر تبیین را **دانش جهان‌شمول** (قوانین همه‌جایی و همیشگی) بدانیم؛ تفسیر، **دانش محلی** (این‌جایی و اکنونی) است.

تفسیر، دانشی محلی است؛ به این معنا که:

همهٔ دانش‌ها، تولیداتی اجتماعی و فرهنگی هستند و فرهنگ‌های گوناگون، تفسیرهای مختلفی از زندگی دارند و هر کدام دانش‌های خاص خود را تولید می‌کنند.

مثال انسان‌ها همان‌گونه که در سرما لباس گرم و در گرما لباس سبک‌تر می‌پوشند یا وسیلهٔ سرمایش و گرمایش می‌سازند، برای رابطه با یکدیگر، زبان را و برای معنادادن به جهان، دانش‌های خاص خود را پدید می‌آورند.

تقابل رویکرد تفسیری با رویکرد تبیینی
رویکرد تفسیری در تقابل با رویکرد تبیینی بر این باور است که کنشگران براساس معنایی که در ذهن دارند، دست به عمل می‌زنند.
بنابراین برای فهم زندگی اجتماعی باید از ظاهر پدیده‌های اجتماعی عبور کرد و به معانی نهفته در کنش‌ها راه یافت.
(بر خلاف رویکرد تبیینی که فقط به مطالعهٔ رفتارهای قابل مشاهدهٔ انسان‌ها بسنده می‌کند.)

بچه‌ها در این درس در صفحهٔ ۴۹ کتاب درسی، دو متن زیر تصویر وجود دارد که خوندنش خالی از لطف نیست. هر چند باید این دو تصویر در درس ۳ و در رابطه با مباحث جامعه‌شناسی تبیینی می‌اومد.

کاربرد آزمایش در جامعه‌شناسی:

۱ گاهی به ندرت می‌توان به نحو مفیدی از روش آزمایش در جامعه‌شناسی استفاده کرد. آزمایش فیلیپ زیمباردو در ایجاد یک زندان ساختگی در سال ۱۹۷۲ مثال خوبی از کاربرد آزمایش در جامعه‌شناسی بود.

۲ دامنهٔ کاربرد آزمایش در جامعه‌شناسی برخلاف علوم طبیعی بسیار محدود است. افراد را نمی‌توان وارد محیط آزمایشگاهی کرد. آن‌ها می‌دانند که مورد مطالعه‌اند و ممکن است رفتار طبیعی نداشته باشند. این تغییر رفتار افراد را «اثر هوثرن» می‌نامند. در دههٔ ۳۰ میلادی به هنگام کار پژوهشی بر روی کارگران کارخانهٔ هوثرن، ناکارآمدی روش آزمایش در مطالعهٔ انسان‌ها مشخص شد.

حالاتویکو

- ۱- دیلتای و ماکس وبر: الف) تأکید بر تفاوت پدیده‌های اجتماعی با پدیده‌های طبیعی ب) تأکید بر شباهت پدیده‌های اجتماعی و پدیده‌های طبیعی
- ۲- ماکس وبر: الف) علم را به علم تجربی محدود می‌کرد. ب) تفهم را روش مستقلی برای علوم انسانی می‌دانست.
- ۳- از نظر ماکس وبر، جامعه‌شناس می‌تواند: الف) آرمان‌ها و ارزش‌های اجتماعی را توصیف کند. ب) دربارهٔ آرمان‌ها و ارزش‌ها داوری علمی کند.
- ۴- از نظر ماکس وبر، زمانی کار جامعه‌شناس از دایرهٔ علم خارج می‌شود که: الف) با روش تجربی، یافته‌های جامعه‌شناسان را اثبات کند. ب) به نقد یا اصلاح عقاید و ارزش‌ها بپردازد.
- ۵- از نظر ماکس وبر، تفهم: الف) مقدمه و پیش‌نیاز روش تجربی است. ب) روش مستقلی برای علوم انسانی است.
- ۶- در قرن بیستم: الف) تعیین مرز علم و غیرعلم از طریق تبیین تجربی ب) تردید در این مرز
- ۷- تفسیر: الف) دانش جهان‌شمول ب) دانش محلی
- ۸- همهٔ دانش‌ها، تولیداتی اجتماعی و فرهنگی دارند: الف) تفسیر ب) تبیین
- ۹- کنشگران براساس معنایی که در ذهن دارند، عمل می‌کنند: الف) تبیین ب) تفسیر
- ۱۰- برای فهم زندگی اجتماعی: الف) باید به معانی نهفته در کنش‌ها راه یافت. ب) نباید از ظاهر پدیده‌های اجتماعی عبور کرد.

پاسخ ۱- الف ۲- الف ۳- الف ۴- ب ۵- الف ۶- ب ۷- ب ۸- الف ۹- ب ۱۰- الف

معنای کنش

پرسش وقتی از معنای کنش می‌پرسیم، دقیقاً درباره‌ی چه چیزی سؤال می‌کنیم؟

پاسخ هدف و قصد کنش:

۱ گاهی منظورمان از معنای کنش، قصد و هدف کنشگر از انجام دادن کنش است.

۲ برای پی‌بردن به هدف کنش، باید به ذهن کنشگر راه پیدا کنیم.

مثال ممکن است هدف دانش‌آموزی از درس خواندن، کشف حقیقت، افزایش معلومات، اشتغال، کسب موقعیت اجتماعی و... باشد.

دلالت‌های کنش:

۱ گاهی منظورمان از معنای کنش، چیزی است که کنش انسان، نماد و نشانه‌ای از آن است و بر آن دلالت می‌کند.

۲ برای فهمیدن دلالت‌های کنش، باید به زمینه فرهنگی‌ای که کنشگر در آن عمل می‌کند، رجوع کنیم.

مثال درس خواندن یک دانش‌آموز می‌تواند نشان‌دهنده‌ی فضای رقابتی در مدرسه، ارزشمندبودن سوادآموزی در جامعه، اهمیت تحصیلات برای والدین و... باشد.

معنای ذهنی و فرهنگی کنش

۱ فهم هر کنشی مستلزم دسترسی به معنای ذهنی (فردی) و معنای فرهنگی (اجتماعی) نهفته در آن است.

۲ کنشگران فردی و جمعی، هم در معانی ذهنی و هم در معانی فرهنگی، فعال و خلاق‌اند.

۳ فعالیت و خلاقیت کنشگران، موجب پیدایش معانی گوناگون و در نتیجه آن، پدیدآمدن خرده‌فرهنگ‌ها و گروه‌های مختلف، درون هر جهان اجتماعی می‌شود.

مثال وجود خرده‌فرهنگ‌های قومی در جامعه ایران که هر کدام از اقوام، علاوه بر مشارکت در فرهنگ عمومی جامعه، شیوه زندگی مخصوص به خود را دارند.

۴ خلاق و فعال بودن انسان‌ها در تولید معانی، موجب پیدایش فرهنگ‌ها و جهان‌های اجتماعی مختلف می‌شود (فرهنگ اسلام، فرهنگ غرب و ...)

۵ جهان‌های اجتماعی مختلف، معانی ذهنی و فرهنگی متفاوتی پدید می‌آورند.

مثال ۱ ممکن است لباس و ظاهر زیبا در فرهنگی، بر جایگاه و پایگاه اجتماعی والا دلالت نکند.

مثال ۲ ممکن است در فرهنگی، علم‌آموزی بر ارزشمندی علم دلالت نکند، بلکه با هدف غلبه بر دیگران یا به دست آوردن شغل پردرآمد انجام شود.

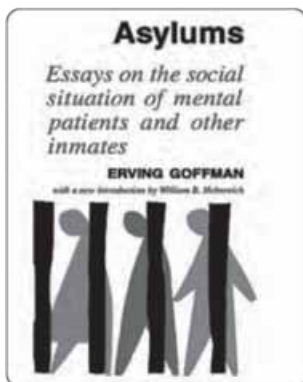
روش‌های کیفی

۱ تنوع و تکثر معانی، موجب پیچیدگی کنش‌های انسانی و دشواری فهمیدن معانی آن‌ها می‌شود؛ بنابراین برای فهم کنش انسان‌ها باید به سراغ روش‌هایی رفت که این تنوع‌ها و تفاوت‌ها را در نظر می‌گیرد.

۲ این روش‌ها در مقابل «روش‌های کمی» قرار می‌گیرند که در جامعه‌شناسی تبیینی به کار می‌روند و به نام «روش‌های کیفی» شناخته می‌شوند.

دو نمونه از روش‌های کیفی

مطالعه موردی	قوم‌نگاری
<p>• اگر محقق بخواهد تمامی ابعاد یک پدیده اجتماعی خاص مثلاً یک فرد، یک نهاد اجتماعی، یا یک فرهنگ را مطالعه کند و عمق پنهان و منحصر به فرد بودن آن را نشان دهد، از این روش استفاده می‌کند.</p> <p>مثال: در مطالعه موردی یک ده (روستا) موقعیت جغرافیایی، اوضاع جمعیتی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و به طور کلی جزئیات زندگی مردم روستا بررسی می‌شود.</p>	<p>• در این روش، پژوهشگر برای مدتی با قومی که قصد تحقیق درباره آن‌ها را دارد، زندگی می‌کند و خود را در شرایط فرهنگی آن قوم قرار می‌دهد و کنش‌های آنان را تجربه می‌کند تا آن‌ها را بهتر بشناسد.</p> <p>مثال: مارگارت مید، مردم‌شناسی بود که درباره مردم بومی جزیره ساموا که در جنوب اقیانوس آرام زندگی می‌کردند، مطالعه می‌کرد. او پس از گذشت ۴ سال زندگی با این افراد موفق شد کتابی با نام «بلوغ در ساموا» را در سال ۱۹۲۸ میلادی بنویسد.</p>

گافمن از جامعه‌شناسانی بود که برای تحقیق درباره بیمارستان روانی به عنوان یک نهاد اجتماعی و اثر آن بر بیماران، ماه‌ها به عنوان کارمند در یک بیمارستان روانی مشغول به کار شد و از طریق مشاهده مشارکتی به تحقیق پرداخت. او نتیجه تحقیقاتش را در کتابی به نام «بیمارستان‌ها» مقالاتی در جایگاه اجتماعی بیماران روانی و دیگر زندانیان در سال ۱۹۶۱ منتشر کرد.

رویکرد تفسیری

موضوع	روش	هدف
کنش‌های اجتماعی و معنای آن‌ها	تفسیر (نگاه از درون به پدیده‌ها برای یافتن معنای آن‌ها)	معنابخشی و انسجام‌بخشی به زندگی اجتماعی

حالات و بگو

- ۱- افزایش معلومات و کشف حقیقت: الف) قصد و هدف کنشگر ب) زمینه فرهنگی عمل کنشگر
 - ۲- عامل فهم دلالت‌های کنش: الف) راهیابی به ذهن کنشگر ب) رجوع به زمینه فرهنگی عمل کنشگر
 - ۳- اهمیت تحصیلات برای والدین: الف) دلالت‌های کنش ب) هدف کنش
 - ۴- فعالیت و خلاقیت کنشگران موجب پیدایش: الف) معنای و خرده‌فرهنگ‌های مختلف ب) معنای و خرده‌فرهنگ‌های مشابه
 - ۵- کاربرد روش‌های کیفی در: الف) جامعه‌شناسی تبیینی ب) جامعه‌شناسی تفسیری
 - ۶- مطالعه تمامی ابعاد یک پدیده اجتماعی خاص: الف) مطالعه موردی ب) قوم‌نگاری
 - ۷- نگاه از درون به پدیده‌ها برای یافتن معنای آن‌ها: الف) هدف جامعه‌شناسی تفسیری ب) روش جامعه‌شناسی تفسیری
 - ۸- موضوع جامعه‌شناسی تفسیری: الف) کنش‌های اجتماعی و پیامدهای آن‌ها ب) کنش‌های اجتماعی و معنای آن‌ها
- پاسخ: ۱- الف ۲- ب ۳- الف ۴- الف ۵- ب ۶- الف ۷- ب ۸- ب

سؤال‌های امتحانی

- درستی یا نادرستی عبارت‌های زیر را مشخص کنید.
- ۱- بررسی و مطالعه پدیده‌های انسانی و اجتماعی بدون توجه به عمق آن‌ها به نتیجه‌گیری‌های غلط و اشتباه منجر می‌شود.
 - (نویس فرداد ۱۴۰۰)
 - ۲- تفاوت شهادت‌طلبی، فداکردن جان برای وطن و خودکشی، در معنای متفاوت آن‌هاست و دقیقاً همین معنای متفاوت، هویت آن‌ها را تعیین می‌کند و از آن‌ها سه پدیده یکسان می‌سازد.
 - ۳- پس از انقلاب فرانسه، مسئله خودکشی به شکل بی‌سابقه‌ای در جوامع صنعتی رواج پیدا کرد.
 - ۴- وجود نظریات متفاوت درباره خودکشی و دیگر آسیب‌های اجتماعی، نشانه پیچیدگی و عمق پدیده‌های اجتماعی و البته دشواری فهم آن‌هاست.
 - ۵- برخی از رویکردهای اجتماعی، چرایی وقوع پدیده‌های اجتماعی، پیچیدگی و عمق آن‌ها را نادیده می‌گیرند و از پدیده‌های اجتماعی و انسانی هویت‌زدایی می‌کنند.
 - ۶- مسئله معنا درباره برخی از ابعاد زندگی انسان، از جمله کنش‌ها مطرح است.
 - (نویس فرداد ۹۸)
 - ۷- برای پی‌بردن به هدف کنش، باید به زمینه فرهنگی‌ای که کنشگر در آن عمل می‌کند رجوع کنیم.
 - ۸- فعالیت و خلاقیت کنشگران، موجب پیدایش معنای گوناگون و در نتیجه آن، پدید آمدن خرده‌فرهنگ‌ها و گروه‌های مختلف درون هر جهان اجتماعی می‌شود.
 - ۹- قوم‌نگاری یکی از روش‌های کمی است که در آن، پژوهشگر برای مدتی با قومی که قصد تحقیق درباره آن‌ها را دارد، زندگی می‌کند تا آن‌ها را بهتر بشناسد.
 - ۱۰- تأکید بر پیچیدگی کنش‌ها و پدیده‌های اجتماعی و تنوع معنای آن‌ها به این معناست که جوامع انسانی هیچ شباهت و اشتراکی ندارند.
 - از نظر ماکس وبر، پدیده‌های معنادار را باید از طریق حواس مطالعه کرد و معنای آن‌ها را فهمید.
 - ۱۲- تفسیر، دانشی جهان‌شمول است؛ به این معنا که همه دانش‌ها، تولیداتی اجتماعی و فرهنگی هستند.
 - ۱۳- تنوع و تکثر معنای، موجب پیچیدگی کنش‌های انسانی و دشواری فهمیدن معنای آن‌ها می‌شود.
 - (نویس دی ۹۷)
- جمله‌های زیر را با کلمه‌های مناسب کامل کنید.

۱۴- رویکرد تفسیری در تقابل با رویکرد تبیینی بر این باور است که کنشگران براساس دست به عمل می‌زنند.

۱۵- خلاق و فعال بودن انسان‌ها در موجب پیدایش فرهنگ‌ها و جهان‌های اجتماعی مختلف می‌شود.

(نویس شهریور ۹۹)

۱۶- کنشگران فردی و جمعی هم در و هم در، فعال و خلاق اند.

۱۷- در جامعه‌شناسی تبیینی از روش‌های استفاده می‌شود و در جامعه‌شناسی تفسیری، روش‌های به کار می‌روند.

(نوبتی دی ۹۹)

۱۸- در قرن بیستم نتایج این باور که مرز علم و غیرعلم را تجربه و تعیین می‌کند، مورد تردید قرار گرفت.

۱۹- با غلبه رویکرد تفسیری، در حاشیه قرار می‌گیرد.

(نوبتی دی ۹۸)

۲۰- جهان‌های اجتماعی مختلف معانی و متفاوتی را پدید می‌آورند.

به سؤال‌های زیر پاسخ کوتاه دهید.

۲۱- یکی از مهم‌ترین پرسش‌های کلیدی صاحب‌نظران علوم اجتماعی در مورد معنای زندگی چیست؟

(نوبتی شهریور ۹۹)

۲۲- مسئله معنای در مورد کدام پدیده‌ها مطرح است؟

۲۳- برای هر کدام از پدیده‌های زیر دو معنا ذکر کنید:

الف) معنای فداکردن جان برای وطن

ب) شهادت‌طلبی

پ) خودکشی

۲۴- پس از کدام رویداد، مسئله خودکشی به شکل بی‌سابقه‌ای در جوامع صنعتی رواج پیدا کرد؟

۲۵- برخی از جامعه‌شناسان در تحلیل پدیده خودکشی به کدام عوامل اقتصادی اشاره می‌کنند؟ دو مورد را ذکر کنید.

۲۶- متفکرین کدام رشته‌های علمی به مطالعه پدیده خودکشی و چاره‌اندیشی در مورد آن پرداخته‌اند؟

۲۷- کدام رویکرد جامعه‌شناسی بر این باور است که کنشگران براساس معنایی که در ذهن دارند، دست به عمل می‌زنند؟

(نوبتی فروردار ۹۹)

۲۸- فهم هر کنش مستلزم چیست؟

۲۹- برای پی‌بردن به هدف کنش چه باید کرد؟

۳۰- برای فهمیدن دلالت‌های کنش چه باید کرد؟

۳۱- خلاق و فعال بودن انسان‌ها در تولید معنای موجب پیدایش چه چیزی می‌شود؟

۳۲- چه عاملی موجب پیچیدگی کنش‌های انسانی و دشواری فهمیدن معنای آن‌ها می‌شود؟

۳۳- برای مطالعه و فهم معنای کنش‌های انسانی از چه روش‌هایی باید استفاده کرد؟

۳۴- دو نوع روش مطالعه کیفی را نام ببرید.

۳۵- لازمه شناخت پدیده‌های اجتماعی، شناخت صحیح و توأمان چه مواردی است؟

۳۶- ماکس وبر کدام روش را مقدمه و پیش‌نیاز روش تجربی می‌دانست؟

۳۷- کدام متفکران مدعی شدند که پدیده‌های اجتماعی با پدیده‌های طبیعی تفاوت دارند؟

۳۸- کدام جامعه‌شناس از طریق مشاهده مشارکتی به تحقیق درباره بیمارستان روانی پرداخت؟

۳۹- هر عبارت به کدام مفهوم اشاره دارد؟

الف) علت پیدایش خرده‌فرهنگ‌ها و گروه‌های مختلف با معنای گوناگون (.....)

ب) تغییر رفتار افرادی که می‌دانند مورد مطالعه‌اند و ممکن است رفتار طبیعی نداشته باشند. (.....)

(نوبتی شهریور ۱۴۰۰)

۴۰- هر عبارت به کدام رویکرد و روش پژوهش اشاره دارد؟

الف) کنشگران براساس معنایی که در ذهن دارند، دست به عمل می‌زنند. (.....)

ب) پژوهشگر خود را در شرایط فرهنگی یک قوم قرار می‌دهد و کنش‌هایشان را تجربه می‌کند تا آن‌ها را بهتر بشناسد. (.....)

۴۱- نوع دانش را مشخص کنید.

الف) دانشی محلی و اکنونی (.....)

ب) دانشی جهان‌شمول و همیشگی (.....)

۴۲- مثال‌های زیر به کدام نوع از معنای کنش مربوط می‌شود؟

الف) درس خواندن یک دانش‌آموز می‌تواند نشان‌دهنده فضای رقابتی در مدرسه یا اهمیت تحصیلات برای والدین باشد.

ب) درس خواندن یک دانش‌آموز می‌تواند برای کشف حقیقت یا اشتغال باشد.

۴۳- هر عبارت بیانگر کدام ویژگی رویکرد تفسیری است؟

الف) انسجام‌بخشی به زندگی اجتماعی (.....)

ب) نگاه از درون به پدیده‌های اجتماعی (.....)

- ۴۴- سه پرسش مهم صاحب‌نظران علوم اجتماعی درباره معنای زندگی را بیان کنید؟
- ۴۵- سه پدیده «فداکردن جان برای وطن»، «شهادت‌طلبی» و «خودکشی» را با یکدیگر مقایسه کنید. (بیان شباهت و تفاوت)
- ۴۶- چه تعریفی از خودکشی می‌توان ارائه داد؟
- ۴۷- انتقاد برخی از جامعه‌شناسان نسبت به جامعه‌شناسانی که در تحلیل خودکشی به عوامل اقتصادی مانند فقر و کاهش رفاه عمومی توجه می‌کنند، چیست؟
- ۴۸- «هویت‌زدایی از پدیده‌های اجتماعی» به چه معناست؟
- ۴۹- از نظر ماکس وبر، پدیده‌های اجتماعی و پدیده‌های طبیعی چه شباهت و تفاوتی با یکدیگر دارند؟
- ۵۰- چرا ماکس وبر، جامعه‌شناسی خود را تفهیمی - تبیینی معرفی می‌کرد؟
- ۵۱- آیا از نظر ماکس وبر، جامعه‌شناس می‌تواند درباره آرمان‌ها و ارزش‌های اجتماعی داوری علمی کند؟
- ۵۲- از نظر ماکس وبر، چه زمانی کار یک جامعه‌شناس از دایره علم خارج می‌شود؟
- ۵۳- چه عاملی زمینه رونق و غلبه رویکرد تفسیری را در قرن بیستم فراهم کرد؟
- ۵۴- تبیین و تفسیر چه تفاوتی با یکدیگر دارند؟
- ۵۵- عبارت «تفسیر دانشی محلی است» به چه معناست؟ مثالی ذکر کنید.
- ۵۶- پیامدهای غلبه رویکرد تفسیری چیست؟
- ۵۷- برای فهم زندگی اجتماعی چه باید کرد؟
- ۵۸- چرا ماکس وبر تفهیم را روش مستقلى برای علوم انسانی نمی‌دانست؟
- ۵۹- وقتی از معنای کنش می‌پرسیم، چه منظوری از این سؤال داریم؟
- ۶۰- با طرح مثالی نشان دهید که گاهی منظورمان از معنای کنش، قصد و هدف کنشگر در انجام کنش می‌باشد.
- ۶۱- با ذکر مثالی نشان دهید که گاهی منظورمان از معنای کنش، چیزی است که کنش انسان، بر آن دلالت می‌کند.
- ۶۲- با طرح دو مثال نشان دهید که جهان‌های اجتماعی مختلف، معانی ذهنی و فرهنگی متفاوتی ایجاد می‌کنند؟
- ۶۳- چرا برای فهم کنش انسان‌ها باید به سراغ روش‌هایی رفت که تنوع و تفاوت‌های میان معانی کنش‌ها را در نظر می‌گیرند؟
- ۶۴- درباره روش «قوم‌نگاری» توضیح دهید.
- ۶۵- محققان علوم اجتماعی چه زمانی از روش «مطالعه موردی» برای مطالعه پدیده‌های اجتماعی استفاده می‌کنند؟
- ۶۶- با توجه به ویژگی‌های رویکرد تفسیری، جدول زیر را کامل کنید.

(نهایی فرداد ۹۹)

رویکرد تفسیری		
موضوع	روش	هدف

به پرسش‌های چهارگزینه‌ای زیر پاسخ دهید.

- ۶۷- جامعه‌شناسانی که در تحلیل خودکشی به عوامل اقتصادی مانند فقر و کاهش رفاه عمومی توجه کرده‌اند، از سوی جامعه‌شناسان دیگر با چه انتقادی روبه‌رو هستند؟
- (۱) خودکشی یک پدیده روانشناسی است و به ویژگی‌های شخصیتی افراد مربوط می‌شود و عوامل اقتصادی تأثیری در این مسئله ندارد.
- (۲) خودکشی بیش از آن که به عوامل اقتصادی مربوط شود تحت تأثیر مسائل اخلاقی و فرهنگی جامعه است.
- (۳) نرخ خودکشی در بعضی از کشورها با سطح رفاه عمومی بالا، بیشتر از برخی جوامع با سطح رفاه و شرایط اقتصادی پایین‌تر است.
- (۴) این جامعه‌شناسان فقط به عوامل اقتصادی توجه کرده‌اند و سایر عوامل از جمله شرایط سیاسی و فرهنگی جامعه و همچنین شرایط خانوادگی و احوال شخصیتی افراد را نادیده می‌گیرند.
- ۶۸- جامعه‌شناسی تبیینی و جامعه‌شناسی تفسیری به ترتیب از چه روش‌هایی برای مطالعه پدیده‌های اجتماعی استفاده می‌کنند؟
- (۱) کیفی - آزمایش (۲) کمی - کیفی (۳) کمی - آزمایش (۴) مطالعه موردی - قوم‌نگاری
- ۶۹- اگر محقق بخواهد تمامی ابعاد یک پدیده اجتماعی خاص را مطالعه کند از کدام روش استفاده می‌کند؟
- (۱) قوم‌نگاری (۲) مطالعه کیفی (۳) مطالعه موردی (۴) مطالعه کمی

(نهایی دی ۹۷)

- ۷۰- قوم‌نگاری و مطالعه موردی در مقابل قرار می‌گیرد که در جامعه‌شناسی تبیینی به کار می‌روند. (نوایی شورپور ۹۹)
- (۱) روش تفسیری (۲) روش‌های کمی (۳) روش تفهیمی (۴) روش‌های کیفی
- ۷۱- اگر محققى بخواهد یک نهاد اجتماعى یا یک فرهنگ را مطالعه کند از کدام روش استفاده می‌کند؟ (نوایی فرداد ۹۸)
- (۱) قوم‌نگاری (۲) روش آزمایش (۳) مطالعه موردی (۴) مطالعه کمی
- ۷۲- کدام گزینه مربوط به دیدگاه‌های ماکس وبر نیست؟
- (۱) فهمیدن را برای درک معنای پدیده‌های اجتماعى ضرورى می‌دانست.
 (۲) تفهم را روش مستقلى برای علوم انسانی می‌دانست.
 (۳) جامعه‌شناس فقط می‌تواند آرمان‌ها و ارزش‌های اجتماعى را توصیف کند.
 (۴) جامعه‌شناس نمی‌تواند درباره آرمان‌ها و ارزش‌های اجتماعى داوری علمى کند.
- ۷۳- ایجاد یک زندان ساختگی توسط فیلیپ زیمباردو در سال بیانگر کدام روش مطالعه است؟
- (۱) روش آزمایش (۲) مطالعه موردی (۳) قوم‌نگاری (۴) مطالعه کیفی
- ۷۴- کدام گزینه مربوط به پیامدهای غلبه رویکرد تفسیری نیست؟
- (۱) تبیین در حاشیه تفسیر قرار گرفت.
 (۲) علوم اجتماعى دغدغه نزدیک شدن به علوم طبیعى را نداشتند.
 (۳) تفسیر به عنوان روش ویژه علوم انسانی و اجتماعى به رسمیت شناخته شد.
 (۴) مرز علم و غیر علم را تبیین تجربى تعیین کرد.
- ۷۵- کدام مورد بیانگر هدف رویکرد تفسیری است؟
- (۱) پیش‌بینی پدیده‌های اجتماعى
 (۲) داوری علمى درباره ارزش‌های اجتماعى
 (۳) انسجام‌بخشى به زندگى اجتماعى
 (۴) کنترل پدیده‌های اجتماعى
- ۷۶- در قرن بیستم نتایج کدام باور مورد تردید قرار گرفت؟
- (۱) تعیین مرز علم و غیرعلم از طریق تبیین تجربى
 (۲) کاربرد آزمایش در جامعه‌شناسى
 (۳) تعیین مرز علم و غیرعلم از طریق روش تفسیری
 (۴) جهان‌شمول و همیشگى بودن روش تبیینی

- ۱- درست
- ۲- نادرست: تفاوت شهادت‌طلبی، فداکردن جان برای وطن و خودکشی، در معنای متفاوت آن‌هاست و دقیقاً همین معانی متفاوت، هویت آن‌ها را تعیین می‌کند و از آن‌ها سه پدیدهٔ مختلف (نه یکسان) می‌سازد.
- ۳- نادرست: پس از انقلاب صنعتی (نه انقلاب فرانسه)، مسألهٔ خودکشی به شکل بی‌سابقه‌ای در جوامع رواج پیدا کرد.
- ۴- درست
- ۵- درست
- ۶- نادرست: مسئلهٔ معنا دربارهٔ کل زندگی انسان (نه برخی از ابعاد زندگی او) و در مورد تمام پدیده‌های اجتماعی، از جمله کنش‌ها مطرح است.
- ۷- نادرست: برای پی‌بردن به هدف کنش، باید به ذهن کنشگر راه پیدا کنیم و برای فهمیدن دلالت‌های کنش، باید به زمینهٔ فرهنگی‌ای که کنشگر در آن عمل می‌کند، رجوع کنیم (نه بر عکس).
- ۸- درست
- ۹- نادرست: قوم‌نگاری یکی از روش‌های کیفی (نه کمی) است که در آن، پژوهشگر برای مدتی با قومی که قصد تحقیق دربارهٔ آن‌ها را دارد، زندگی می‌کند، خود را در شرایط فرهنگی آن قوم قرار می‌دهد و کنش‌های آنان را تجربه می‌کند تا آن‌ها را بهتر بشناسد.
- ۱۰- نادرست: انسان‌ها هم‌چنان که دارای تفاوت‌های فردی و اجتماعی بسیاری هستند، مشابهت‌های فراوانی نیز دارند.
- ۱۱- نادرست: از نظر مارکس وبر، پدیده‌های معنادار را نمی‌توان همانند پدیده‌های طبیعی از طریق حواس مطالعه کرد، بلکه باید معنای آن‌ها را فهمید.
- ۱۲- نادرست: تفسیر دانشی محلی (نه جهان‌شمول) است؛ به این معنا که همهٔ دانش‌ها تولیداتی اجتماعی و فرهنگی هستند.
- ۱۳- درست
- ۱۴- معنایی که در ذهن دارند
- ۱۵- تولید معانی
- ۱۶- معنای ذهنی - معنای فرهنگی
- ۱۷- کمی - کیفی
- ۱۸- تبیین تجربی
- ۱۹- تبیین - تفسیر
- ۲۰- ذهنی - فرهنگی
- ۲۱- چگونه می‌توان معنای زندگی و معنای کنش انسان‌های دیگر را فهمید؟
- ۲۲- پدیده‌های اجتماعی
- ۲۳- الف) معنای فداکردن جان برای وطن: دفاع از غرور ملی - میهن‌دوستی - غلبه بر دشمن
ب) معنای شهادت‌طلبی: شوق به حیات جاودانه - عشق به دیدار محبوب - دفاع از دین
پ) معنای خودکشی: رنج‌گریزی - احساس پوچی - بحران معنویت
- ۲۴- انقلاب صنعتی
- ۲۵- عوامل اقتصادی مانند فقر و کاهش رفاه عمومی
- ۲۶- جامعه‌شناسان، روان‌پزشکان، اقتصاددانان، حقوق‌دانان و فیلسوفان
- ۲۷- جامعه‌شناسی تفسیری
- ۲۸- فهم هر کنش مستلزم دسترسی به معنای ذهنی و معنای فرهنگی نهفته در کنش است.
- ۲۹- برای پی‌بردن به هدف کنش، باید به ذهن کنشگر راه پیدا کنیم.
- ۳۰- برای فهمیدن دلالت‌های کنش، باید به زمینهٔ فرهنگی که کنشگر در آن عمل می‌کند، رجوع کنیم.
- ۳۱- پیدایش فرهنگ‌ها و جهان‌های اجتماعی مختلف
- ۳۲- تنوع و تکثر معانی
- ۳۳- روش‌های کیفی
- ۳۴- قوم‌نگاری و مطالعهٔ موردی
- ۳۵- لازمهٔ شناخت پدیده‌های اجتماعی، شناخت صحیح و توأمان تفاوت‌های فردی - اجتماعی و وجوه مشترک انسان‌هاست.
- ۳۶- ماکس وبر، تفهم را پیش‌نیاز و مقدمهٔ روش تجربی می‌دانست.
- ۳۷- ویلهلم دیلتای و ماکس وبر
- ۳۸- گافمن
- ۳۹- الف) فعالیت و خلاقیت کنشگران
ب) اثر هورتن
- ۴۰- الف) رویکرد تفسیری (ب) قوم‌نگاری
- ۴۱- الف) تفسیر (ب) تبیین
- ۴۲- الف) معنای فرهنگی کنش (ب) معنای ذهنی کنش
- ۴۳- الف) هدف رویکرد تفسیری (ب) روش رویکرد تفسیری
- ۴۴- چه چیزی به زندگی، لذت‌ها و رنج‌های آن معنا می‌بخشد؟ آیا زندگی معنایی از پیش تعیین‌شده دارد یا انسان‌ها خود به زندگی خویش معنا می‌بخشند؟ آیا انسان به معنای زندگی‌اش آگاه است یا از آن غافل است؟
- ۴۵-

مقایسهٔ فداکردن جان برای وطن، شهادت‌طلبی و خودکشی

شباهت	تفاوت
دست‌شستن از جان و زندگی در دنیا و استقبال از مرگ	تفاوت آن‌ها در معنای متفاوت آن‌هاست و دقیقاً همین معنای متفاوت، هویت آن‌ها را تعیین می‌کند و از آن‌ها سه پدیدهٔ مختلف می‌سازد.

- ۴۶- خودکشی یک کنش غیرعادی است که از گرایش به مردن به جای زنده‌ماندن حکایت دارد. گرایشی که برخلاف طبیعت و سرشت انسانی است.
- ۴۷- جامعه‌شناسانی که در تحلیل خودکشی به عوامل اقتصادی مانند فقر، کاهش رفاه عمومی و ... توجه کرده‌اند، از سوی برخی دیگر از جامعه‌شناسان با این انتقاد روبه‌رو هستند که نرخ خودکشی در بعضی از کشورها با سطح رفاه عمومی بالا، بیشتر از برخی جوامع با سطح رفاه و شرایط اقتصادی پایین‌تر است.

- ۶۰- ممکن است هدف دانش‌آموزی از درس خواندن، کشف حقیقت، افزایش معلومات، اشتغال، کسب موقعیت اجتماعی و... باشد.
- ۶۱- درس خواندن یک دانش‌آموز می‌تواند نشان‌دهنده فضای رقابتی در مدرسه، ارزشمند بودن سوادآموزی در جامعه، اهمیت تحصیلات برای والدین و... باشد.
- ۶۲- ممکن است لباس و ظاهر زیبا در فرهنگی بر جایگاه و پایگاه اجتماعی والا دلالت نکند یا در فرهنگ دیگری، علم‌آموزی بر ارزشمندی علم دلالت نکند، بلکه با هدف غلبه بر دیگران انجام شود.
- ۶۳- تنوع و تکثر معانی، موجب پیچیدگی کنش‌های انسانی و دشواری فهمیدن معانی آن‌ها می‌شود؛ بنابراین برای فهم کنش انسان‌ها باید به سراغ روش‌هایی رفت که این تنوعات و تفاوت‌ها را در نظر بگیرند.
- ۶۴- روش قوم‌نگاری: در این روش، پژوهشگر برای مدتی با قومی که قصد تحقیق درباره آن‌ها را دارد، زندگی می‌کند. در واقع خود را در شرایط فرهنگی آن قوم قرار می‌دهد و کنش‌های آنان را تجربه می‌کند تا آن‌ها را بهتر بشناسد.
- ۶۵- اگر محقق بخواهد تمامی ابعاد یک پدیده خاص مثلاً یک فرد، یک نهاد اجتماعی، یا یک فرهنگ را مطالعه کند و عمق پنهان و منحصر به فرد بودن آن را نشان دهد، از روش مطالعه موردی استفاده می‌کند.
- ۶۶- در رویکرد تفسیری: موضوع: کنش‌های اجتماعی و معنای آن‌ها
روش: تفسیر (نگاه از درون به پدیده‌ها برای یافتن معنای آن‌ها)
هدف: معنابخشی و انسجام‌بخشی به زندگی اجتماعی
- ۶۷- گزینه «۳» جامعه‌شناسانی که در تحلیل خودکشی به عوامل اقتصادی مانند فقر، کاهش رفاه عمومی و... توجه کرده‌اند، از سوی برخی دیگر از جامعه‌شناسان با این انتقاد روبه‌رو هستند که نرخ خودکشی در بعضی از کشورها با سطح رفاه عمومی بالا، بیشتر از برخی جوامع با سطح رفاه و شرایط اقتصادی پایین‌تر است.
- ۶۸- گزینه «۲» جامعه‌شناسی تبیینی از روش‌های کتی و جامعه‌شناسی تفسیری روش‌های کیفی برای مطالعه پدیده‌های اجتماعی استفاده می‌کنند.
- ۶۹- گزینه «۳»
- ۷۰- گزینه «۲»
- ۷۱- گزینه «۳» اگر محقق بخواهد یک نهاد اجتماعی یا یک فرهنگ را مطالعه کند از روش مطالعه موردی استفاده می‌کند.
- ۷۲- گزینه «۲» ماکس وبر تفهیم را روش مستقلى برای علوم انسانی نمی‌دانست.
- ۷۳- گزینه «۱» ایجاد یک زندان ساختگی توسط فیلیپ زیمباردو در سال مثال خوبی از کاربرد آزمایش در جامعه‌شناسی است.
- ۷۴- گزینه «۴» این گزینه مربوط به غلبه رویکرد تبیینی است، نه غلبه رویکرد تفسیری.
- ۷۵- گزینه «۳» هدف رویکرد تفسیری، معنابخشی و انسجام‌بخشی به زندگی اجتماعی است.
- ۷۶- گزینه «۱»

- ۴۸- برخی رویکردها برای دستیابی به پاسخ‌های ساده، سراسر است و کاملاً قابل پیش‌بینی، چرایی وقوع پدیده‌های اجتماعی، پیچیدگی و عمق آن‌ها را نادیده می‌گیرند و در واقع از پدیده‌های اجتماعی و انسانی «هویت‌زدایی» می‌کنند.
- ۴۹- ماکس وبر معتقد بود که هر چند جهان اجتماعی، همانند جهان طبیعی نظم و قواعد خاصی دارد (شباهت)، اما انسان‌ها مانند موجودات طبیعی نیستند و پدیده‌های اجتماعی نیز با پدیده‌های طبیعی تفاوت دارند. وی معتقد بود که پدیده‌های معنادار اجتماعی را نمی‌توان همانند پدیده‌های طبیعی از طریق حواس مطالعه کرد، بلکه باید معنای آن‌ها را فهمید. (تفاوت)
- ۵۰- ماکس وبر با این‌که فهمیدن را برای درک معنای پدیده‌های اجتماعی ضروری می‌پنداشت، اما از آن‌جا که هنوز علم را به علم تجربی محدود می‌دانست، معتقد بود آن‌چه جامعه‌شناسان از مطالعه پدیده‌ها می‌فهمند باید با روش تجربی اثبات شود وگرنه ارزش علمی ندارد. از این‌رو تفهیم را روش مستقلى برای علوم انسانی نمی‌دانست، بلکه آن را مقدمه و پیش‌نیازی برای روش علمی، که همان روش تجربی بود، می‌انگاشت. به همین دلیل، جامعه‌شناسی خود را تفهیمی - تبیینی معرفی می‌کرد.
- ۵۱- خیر. از نظر ماکس وبر، جامعه‌شناس فقط می‌تواند آرمان‌ها و ارزش‌های اجتماعی را توصیف کند؛ اما نمی‌تواند درباره آرمان‌ها و ارزش‌ها که پدیده‌هایی نامحسوس و غیرتجربی‌اند، داوری علمی کند.
- ۵۲- از نظر ماکس وبر، اگر جامعه‌شناس درباره درست یا غلط بودن عقاید و ارزش‌ها داوری کند و به نقد یا اصلاح آن‌ها بپردازد، کار او از دایره علم خارج می‌شود یا با نام علم، کار غیرعلمی می‌کند.
- ۵۳- در قرن بیستم، نتایج این باور که مرز علم و غیر علم را تجربه و تبیین تجربی تعیین می‌کند، مورد تردید قرار گرفت و زمینه رونق و غلبه تفسیر و رویکرد تفسیری فراهم شد.
- ۵۴- تبیین دانشی جهان‌شمول (قوانین همه‌جایی و همیشگی) است؛ اما تفسیر، دانشی محلی (این‌جایی و اکنونی) است.
- ۵۵- به این معناست که همه دانش‌ها تولیداتی اجتماعی و فرهنگی هستند، فرهنگ‌های گوناگون تفسیرهای مختلفی از زندگی دارند و هر کدام دانش‌های خاص خود را تولید می‌کنند؛ مثلاً انسان‌ها برای رابطه با یکدیگر زبان را و برای معنادادن به جهان، دانش‌های خاص خود را پدید می‌آورند.
- ۵۶- با غلبه رویکرد تفسیری، تبیین در حاشیه تفسیر قرار می‌گیرد. علوم انسانی و اجتماعی دیگر دغدغه نزدیک شدن به علوم طبیعی را ندارند و تفسیر به عنوان روش ویژه علوم انسانی به رسمیت شناخته می‌شود.
- ۵۷- برای فهم زندگی اجتماعی باید از ظاهر پدیده‌های اجتماعی عبور کرد و به معنای نهفته در کنش‌ها راه یافت.
- ۵۸- زیرا ماکس وبر علم را به علم تجربی محدود می‌دانست و معتقد بود آن‌چه جامعه‌شناسان از مطالعه پدیده‌های اجتماعی می‌فهمند باید با روش تجربی اثبات شود وگرنه ارزش علمی ندارد.
- ۵۹- گاهی منظورمان قصد و هدف کنشگر از انجام کنش است و گاهی منظورمان چیزی است که کنش انسان، نماد و نشانه‌ای از آن است و بر آن دلالت می‌کند.

	جامعه‌شناسی ۳	رشته ادبیات و علوم انسانی	نمونه امتحان نیم‌سال اول
نمره	kheilisabz.com	مدت امتحان: ۷۵ دقیقه	امتحان شماره ۱
الف)	درست نادرست	درستی یا نادرستی عبارات‌های زیر را مشخص کنید.	۱- تلاش‌های علمی به تدریج بر ذخیره دانش علمی جامعه می‌افزاید و دانش عمومی را غنی‌تر می‌کند. ☐ ☐ ۰/۲۵ ۲- در جامعه‌شناسی تفسیری، پدیده‌های اجتماعی مانند پدیده‌های طبیعی دانسته می‌شوند و جامعه همانند طبیعت در نظر گرفته می‌شود. ☐ ☐ ۰/۲۵ ۳- در زندگی روزمره، بی‌نظمی را بیشتر می‌بینیم و نظم را مشاهده نمی‌کنیم؛ زیرا به نظم عادت کرده‌ایم. ☐ ☐ ۰/۲۵ ۴- انسان‌ها قادر نیستند نظم اجتماعی را تغییر دهند ولی با توجه به آرمان‌ها و ارزش‌های خود می‌توانند از مشکلات احتمالی ساختارهای اجتماعی بکاهند. ☐ ☐ ۰/۲۵
ب)		جمله‌های زیر را با کلمه‌های مناسب کامل کنید.	۵- جامعه و فرهنگی که در آن زندگی می‌کنیم، دانش لازم برای زندگی یا همان را در اختیار ما قرار می‌دهد. ۰/۵ ۶- به سبب و کنش‌های اجتماعی، پیش‌بینی در علوم اجتماعی پیچیده‌تر از علوم طبیعی است. ۱ ۷- انسان‌ها در شرایط گوناگون، رفتارهای متفاوتی از خود نشان می‌دهند، به همین دلیل کنش انسان را نمی‌توان فقط با روش تحلیل کرد. ۰/۵ ۸- یکی از پرسش‌های مهم و کلیدی برای اندیشمندان علوم اجتماعی این است که چگونه می‌توان و معنای کنش انسان‌های دیگر را فهمید. ۰/۵
پ)		گزینه مناسب را انتخاب کنید.	۹- اگر تلقی جهان متجدد از علم در جوامع دیگری که علاوه بر علم تجربی، علوم عقلانی و وحیانی را معتبر می‌دانند، رسوخ کند، تعارضاتی را در ذخیره دانشی آن جوامع پدید می‌آورد. کدام گزینه مربوط به پیامدهای این تعارضات <u>نیست</u> ؟ ۰/۲۵ (۱) ارتباط دوسویه و رو به رشد دانش عمومی و دانش علمی گسسته می‌شود. (۲) دانش علمی از رشد و رونق لازم بازمی‌ماند. (۳) دانش علمی دغدغه و توان لازم برای حل مسائل و مشکلات دانش عمومی را از دست می‌دهد. (۴) دانش عمومی از رشد و رونق لازم باز می‌ماند. ۱۰- علوم اجتماعی با داورى درباره پدیده‌های اجتماعی، چه فرصتی را برای دانشمندان فراهم می‌کنند؟ ۰/۲۵ (۱) فراهم کردن فرصت موضع‌گیری اجتماعی مناسب و صحیح (۲) ایجاد قدرت پیش‌بینی و پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی (۳) افزایش قدرت همدلی و همراهی در انسان‌ها (۴) فراهم کردن زمینه فهم متقابل انسان‌ها و جوامع مختلف از یکدیگر ۱۱- در جامعه‌شناسی تفسیری، به ترتیب برای پی‌بردن به هدف کنش و فهمیدن دلالت‌های کنش چه باید کرد؟ ۰/۲۵ (۱) به زمینه فرهنگی که کنشگر در آن عمل می‌کند، رجوع کنیم - به ذهن کنشگر راه پیدا کنیم. (۲) به نمادها و نشانه‌های کنش توجه کنیم - پیامدهای ارادی و غیرارادی کنش را پیش‌بینی کنیم. (۳) به ذهن کنشگر راه پیدا کنیم - به زمینه فرهنگی که کنشگر در آن عمل می‌کند، رجوع کنیم. (۴) پیامدهای ارادی کنش را پیش‌بینی کنیم - به نمادها و نشانه‌های کنش توجه کنیم. ۱۲- در چه دوره‌ای، مسئله خودکشی به شکل بی‌سابقه‌ای در جوامع صنعتی رواج پیدا کرد؟ ۰/۲۵ (۱) بعد از انقلاب صنعتی (۲) در طی انقلاب فرانسه (۳) در دوره نسانس (۴) در قرون وسطی

ردیف	امتحان شماره ۱	مدت امتحان: ۷۵ دقیقه	جامعه‌شناسی ۳	رشته ادبیات و علوم انسانی	نمونه امتحان نیم‌سال اول
نمره	kheilisabz.com				
ت	۱۳- هر یک از عبارت‌های ستون سمت چپ با کدام‌یک از مفاهیم ستون سمت راست ارتباط دارد؟ (یک مفهوم اضافی است).				
	۱- به ارتباط میان پدیده‌های اجتماعی می‌گویند.	☐	☐	الف) افول معانی	
	۲- پیامد یکسان‌انگاری نظم اجتماعی و نظم طبیعی	☐	☐	ب) سقوط ارزش‌ها	
	۳- مطالعات تبیینی محدود به توصیف رفتارهای قابل مشاهده انسان می‌گردد.	☐	☐	پ) رکود اراده‌ها	
	۴- نمی‌توان گفت که مهربانی و عدالت فضیلت اخلاقی هستند.	☐	☐	ت) ساختار اجتماعی	
		☐	☐	ث) نظام اجتماعی	
ث	به سؤال‌های زیر پاسخ کوتاه دهید.				
۰/۵	۱۴- کدام نوع دانش را بیشتر در تعامل با یکدیگر به کار می‌بریم؟				
۰/۵	۱۵- چه کسی نام فیزیک اجتماعی را برای جامعه‌شناسی انتخاب کرد؟			(نهایی دی ۹۷)	
۰/۵	۱۶- کدام پدیده اجتماعی را می‌توان یک ساختار اجتماعی پویا نامید؟				
۰/۵	۱۷- خشت بنای هر جامعه‌ای چیست؟				
۱	۱۸- با توجه به تفسیر خود جوانان و نوجوانان، دو عامل گرایش آن‌ها به اینترنت و بازی‌های رایانه‌ای چیست؟				
ج	۱۹- هر عبارت به کدام نوع جهان و دانش اشاره می‌کند؟ الف) دانش عمومی را در اختیار ما قرار می‌دهد. (.....) ب) بروز مسائل و مشکلات در یک جامعه می‌تواند زمینه پیدایش و رشد آن را فراهم کند. (.....)			(نهایی شهریور ۹۹)	
ج	۲۰- هر عبارت به کدام مفهوم اشاره دارد؟ الف) جهان متجدد این علوم را علم محسوب نمی‌کند. (.....) ب) دلیل شکل‌گیری رویکردهای مختلف در جامعه‌شناسی (.....) پ) تقلیل دادن انسان‌ها به پیچ و مهره‌های نظم اجتماعی (.....) ت) علت پیدایش خرده‌فرهنگ‌ها و گروه‌های مختلف با معانی گوناگون (.....)			(نهایی دی ۹۸)	
ح	به سؤال‌های زیر پاسخ کامل دهید.				
۱	۲۱- دو ویژگی دانش عمومی را بیان کنید.				
۱	۲۲- دانش علمی چگونه شکل گرفته و پیشرفت می‌کند؟				
۱	۲۳- موضوع مورد مطالعه فلسفه چیست؟ توضیح دهید.				
۱	۲۴- چرا به علوم طبیعی، علوم ابزاری گفته می‌شود؟				
۱	۲۵- منظور از پویایی نظام اجتماعی چیست؟				
۱	۲۶- هنر آشنایی‌زدایی از امر مأنوس به چه معناست؟ توضیح دهید.				
۱	۲۷- جامعه‌شناسان تبیینی چه دیدگاهی درباره جامعه داشتند؟				
۱	۲۸- آیا مسائل و مشکلات اجتماعی بیرون از دایره نفوذ و تأثیر ما هستند؟ درباره اثرگذاری انسان در این باره توضیح دهید.				
۱	۲۹- رویکرد تبیینی در تحلیل‌های اجتماعی خود بر چه چیزی تمرکز می‌کند و چه چیزی را نادیده می‌گیرد؟				
۱	۳۰- درباره روش «قوم‌نگاری» توضیح دهید.				
۲۰	جمع نمرات	موفق باشید			

پاسخ‌نامه تشریحی امتحان شماره (۱)

- ۱- درست
- ۲- نادرست: در جامعه‌شناسی تبیینی (نه تفسیری)، پدیده‌های اجتماعی مانند پدیده‌های طبیعی دانسته می‌شوند و جامعه همانند طبیعت در نظر گرفته می‌شود.
- ۳- درست
- ۴- نادرست: انسان‌ها صرفاً مجریان نظم نیستند بلکه قادرند با توجه به آرمان‌ها و ارزش‌های خود، نظم اجتماعی را تغییر دهند و از مشکلات احتمالی ساختارهای اجتماعی بکاهند.
- ۵- دانش عمومی
- ۶- آگاهانه‌بودن - ارادی‌بودن
- ۷- تجربی
- ۸- معنای زندگی
- ۹- گزینه «۴» در پی تعارض میان دانش علمی و دانش عمومی، دانش علمی از رشد و رونق بازمی‌ماند نه بر عکس.
- ۱۰- گزینه «۱» علوم اجتماعی با داوری درباره پدیده‌های اجتماعی و انتقاد از آن‌ها، فرصت موضع‌گیری اجتماعی مناسب و صحیح را برای دانشمندان فراهم می‌آورند.
- ۱۱- گزینه «۳» برای پی‌بردن به هدف کنش، باید به ذهن کنشگر راه یابیم و برای فهمیدن دلالت‌های کنش، باید به زمینه فرهنگی‌ای که کنشگر در آن عمل می‌کند، مراجعه کنیم.
- ۱۲- گزینه «۱» پس از انقلاب صنعتی، مسئله خودکشی به شکل بی‌سابقه‌ای در جوامع صنعتی رواج پیدا کرد.
- ۱۳- (۱) ت (ساختار اجتماعی) (۲) پ (رکود اراده‌ها)
(۳) الف (افول معانی) (۴) ب (سقوط ارزش‌ها)
- ۱۴- دانش عمومی
- ۱۵- اگوست کنت
- ۱۶- نظام اجتماعی
- ۱۷- کنش اجتماعی
- ۱۸- به‌روزی‌بودن، سرگرمی (هیجان، آزادی و توانایی)
- ۱۹- الف) جهان اجتماعی (ب) شناخت علمی
- ۲۰- الف) علوم عقلانی و وحیانی
(ب) دوری و نزدیکی به علوم طبیعی
(پ) یکسان‌دانستن طبیعت و جامعه
(ت) فعالیت و خلاقیت کنشگران
- ۲۱- (۱) گسترده‌ترین بخش ذخیره دانشی ما است. (۲) ما درباره دانش عمومی کم‌تر می‌اندیشیم. (بیشتر از آن استفاده می‌کنیم و در تعامل با یکدیگر آن را به کار می‌بریم.)
- ۲۲- دانش علمی با تلاش برای حل مسائل و مشکلات زندگی، شکل می‌گیرد و پیشرفت می‌کند؛ یعنی هر وقت در یک جامعه، مسئله خاصی مطرح می‌شود، زمینه برای پیدایش و رشد دانش علمی درباره آن نیز فراهم می‌گردد.
- ۲۳- موضوع فلسفه اصل وجود است؛ یعنی به موجودی خاص مانند موجودات طبیعی، انسانی و اجتماعی نمی‌پردازد، بلکه قوانین کلی موجودات را شناسایی می‌کند.
- ۲۴- علوم طبیعی را به دلیل این‌که ابزار تسلط انسان بر طبیعت و ابزار رهاسازی انسان از محدودیت‌های طبیعی‌اند، علوم ابزاری می‌گویند.
- ۲۵- منظور از بویابودن نظام اجتماعی این است که بخش‌های مختلف آن بر یکدیگر اثر می‌گذارند و از یکدیگر اثر می‌پذیرند. نظام اجتماعی هم می‌تواند در خود تغییراتی به وجود آورد و هم می‌تواند در محیط خود تغییراتی ایجاد کند.
- ۲۶- جامعه‌شناسان برای شناخت نظم، از امور آشنا و مأنوس «آشنایی‌زدایی» می‌کنند؛ یعنی از دید یک فرد غریبه به موضوعات آشنا و روزمره اطراف خود نگاه می‌کنند و در کنار بی‌نظمی، نظم را می‌شناسند.
- ۲۷- جامعه‌شناسان تبیینی، جامعه را صرفاً یک پدیده طبیعی پیچیده می‌دانستند و تفاوت میان جوامع مختلف را تنها تفاوتی کمتی می‌دیدند. از نظر آن‌ها برخی جوامع از برخی دیگر پیچیده‌ترند، در رفع نیازهای خود تواناترند و به همین دلیل پیشرفته‌ترند.
- ۲۸- مشکلات و مسائل اجتماعی، آن چنان که به نظر می‌رسند، بیرون از دایره نفوذ و تأثیر ما نیستند. همه ما از آن‌جا که عضوی از جامعه هستیم، با کنش‌های اجتماعی خود، در حفظ وضع موجود یا تغییر آن، اثر می‌گذاریم. اگرچه میزان تأثیرگذاری همه اعضای جامعه یکسان نیست و صاحبان برخی مشاغل و مسئولیت‌ها، نسبت به سایرین اثرگذاری بیشتری دارند.
- ۲۹- رویکرد تبیینی بر آن‌چه مشاهده می‌شود، تمرکز می‌کند و اغلب معنای کنش و آن‌چه درون انسان می‌گذرد را نادیده می‌گیرد.
- ۳۰- قوم‌نگاری یکی از روش‌های کیفی است. در این روش، پژوهشگر برای مدتی با قومی که قصد تحقیق درباره آن‌ها را دارد، زندگی می‌کند؛ خود را در شرایط فرهنگی آن قوم قرار می‌دهد و کنش‌هایشان را تجربه می‌کند تا آن‌ها را بهتر بشناسد.

نمونه امتحان نیمسال دوم		رشته ادبیات و علوم انسانی		جامعه‌شناسی ۳	
ردیف	امتحان شماره ۳	مدت امتحان: ۷۵ دقیقه	نهایی خرداد ۱۴۰۱	نمره	
الف)	عبارت‌های صحیح و غلط را مشخص کنید.	<p>۱- علوم اجتماعی، ظرفیت دآوری درباره علوم طبیعی و فناوری حاصل از آن را دارند. ☐ ☐</p> <p>۲- انسان در دیدگاه جامعه‌شناسی تبیینی نه تنها یک موجود طبیعی پیچیده دانسته می‌شود، بلکه با سایر موجودات طبیعی تفاوت‌های بنیادی دارد. ☐ ☐</p> <p>۳- انقلاب‌های اجتماعی، اندیشه‌های جدید، شاهکارهای هنری و اختراعات بزرگ هنگامی پدید می‌آیند که انسان نظم موجود را رعایت کند. ☐ ☐</p> <p>۴- ماکس وبر تفهم را روش مستقلى برای علوم انسانی نمی‌دانست، بلکه آن را مقدمه و پیش‌نیازی برای روش علمی که همان روش تجربی بود، می‌انگاشت. ☐ ☐</p>			
ب)	جای خالی را با کلمات مناسب کامل کنید.	<p>۵- علوم انسانی و اجتماعی بومی (ایرانی و اسلامی) باید همسو با خودمان و ناظر به حل مسائل جامعه خودمان باشد.</p> <p>۶- برخی رویکردها برای دستیابی به پاسخ‌های ساده درباره چرایی وقوع پدیده‌های اجتماعی، پیچیدگی و عمق این پدیده‌ها را نادیده می‌گیرند و از آن‌ها می‌کنند.</p> <p>۷- امروزه بیشترین قدرت‌ها درون متمرکز شده‌اند.</p> <p>۸- طرفداران قشربندی اجتماعی چنین می‌پندارند که نابرابری‌های اجتماعی نتیجه تفاوت‌ها یا هستند، بنابراین عادلانه‌اند.</p> <p>۹- یکی از راه‌های آشتی، اتحاد و دوستی در میان گروه‌ها و ملت‌ها است.</p> <p>۱۰- ابن خلدون در مطالعات خود به روش عقلی توجه چندانی نداشت و بیشتر از روش حسی و تجربی استفاده می‌کرد و بنابراین از سخنی نگفت.</p> <p>۱۱- واقعیت‌هایی که با آگاهی و اراده انسان به وجود می‌آیند، مانند ارزش‌ها و آرمان‌ها با شناسایی می‌شود.</p>			
پ)	پاسخ صحیح را مشخص کنید.	<p>۱۲- به چه علت، جامعه‌شناسی تفسیری توان مطالعه و بررسی وجوه محسوس و واقعی قدرت و سیاست را ندارد؟ (۱) معنزدایی از این پدیده‌ها (۲) تمرکز بر ذهنیت (۳) ارزش‌زدایی از این پدیده‌ها (۴) مخالفت با علوم تجربی</p> <p>۱۳- برخی تفاوت‌ها مانند رنگ پوست، زبان، اثر انگشت نامیده می‌شود. (۱) تفاوت‌های رتبه‌ای (۲) نابرابری اجتماعی (۳) نابرابری طبیعی رتبه‌ای (۴) تفاوت‌های اسمی</p> <p>۱۴- در اواخر قرن بیستم به جای کشمکش طبقاتی، محور اصلی مباحثات فکری و سیاسی شد. (۱) قدرت (۲) ثروت (۳) هویت (۴) قشربندی</p> <p>۱۵- دانشمندان برای کسب دانش درباره پدیده‌های طبیعی و مادی و محسوس از کدام نوع عقل استفاده می‌کنند؟ (۱) عقل ابزاری (۲) عقل تفسیری (۳) عقل انتقادی (۴) عقل تجویزی</p> <p>۱۶- مقبولیت و مرجعیت در فرهنگ عمومی جامعه ایران موجب شد که دو انقلاب اجتماعی در یک قرن در جامعه ایران شکل بگیرد. (۱) علوم اجتماعی (۲) علم فقه (۳) علم تاریخ (۴) علم جامعه</p>			
ت)	به سؤالات زیر پاسخ کوتاه دهید.	<p>۱۷- تعارض میان دانش علمی و دانش عمومی چگونه حل می‌شود؟ (ذکر یک مورد)</p> <p>۱۸- علت شکل‌گیری رویکردهای مختلف در جامعه‌شناسی چیست؟</p> <p>۱۹- چگونه نظم‌های پنهان و شگفت‌انگیز زندگی انسان کشف می‌شود؟</p> <p>۲۰- چگونه می‌توان مسائل زندگی جوانان و آرزوهای آن‌ها را فهمید و آنان را یاری کرد؟</p> <p>۲۱- هر کنش سیاسی با چه هدفی انجام می‌شود؟</p> <p>۲۲- نتایج حذف مالکیت خصوصی در دیدگاه مخالفان قشربندی اجتماعی را بنویسید. (ذکر یک مورد)</p>			

نمونه امتحان نیم‌سال دوم		رشته ادبیات و علوم انسانی		جامعه‌شناسی ۳													
ردیف	امتحان شماره ۳	مدت امتحان: ۷۵ دقیقه	نهایی خرداد ۱۴۰۱	نمره													
	۲۳- در دیدگاه الگوی مطلوب قرآنی، معیار برتری و بزرگی چیست؟ ۲۴- در فرهنگ اسلام، مسلمانان به آموختن کدام نوع علم تشویق شده‌اند؟ ۲۵- ویژگی‌های جامعه مطلوب فقه شیعه را بنویسید. (ذکر یک مورد)																
ث	۲۶- هر یک از عبارات سمت راست به کدام‌یک از مفاهیم سمت چپ اشاره دارد؟ (یک مورد اضافی است).			۱													
		<table border="1"> <thead> <tr> <th>عبارات</th> <th>مفاهیم</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>۱- موضوع آن عام‌تر از علوم اجتماعی است.</td> <td>الف) نظم</td> </tr> <tr> <td>۲- نمی‌توانیم آن را مشاهده کنیم، زیرا به آن عادت کرده‌ایم.</td> <td>ب) کنش اجتماعی</td> </tr> <tr> <td>۳- فعالیت معناداری که با توجه به دیگری انجام می‌شود.</td> <td>پ) علوم انسانی</td> </tr> <tr> <td>۴- مطالعه موردی یک ده با بررسی جزئیات زندگی مردم، موقعیت جغرافیایی، اوضاع جمعیتی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی</td> <td>ت) علوم ابزاری</td> </tr> <tr> <td></td> <td>ث) روش‌های کیفی</td> </tr> </tbody> </table>		عبارات	مفاهیم	۱- موضوع آن عام‌تر از علوم اجتماعی است.	الف) نظم	۲- نمی‌توانیم آن را مشاهده کنیم، زیرا به آن عادت کرده‌ایم.	ب) کنش اجتماعی	۳- فعالیت معناداری که با توجه به دیگری انجام می‌شود.	پ) علوم انسانی	۴- مطالعه موردی یک ده با بررسی جزئیات زندگی مردم، موقعیت جغرافیایی، اوضاع جمعیتی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی	ت) علوم ابزاری		ث) روش‌های کیفی		
عبارات	مفاهیم																
۱- موضوع آن عام‌تر از علوم اجتماعی است.	الف) نظم																
۲- نمی‌توانیم آن را مشاهده کنیم، زیرا به آن عادت کرده‌ایم.	ب) کنش اجتماعی																
۳- فعالیت معناداری که با توجه به دیگری انجام می‌شود.	پ) علوم انسانی																
۴- مطالعه موردی یک ده با بررسی جزئیات زندگی مردم، موقعیت جغرافیایی، اوضاع جمعیتی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی	ت) علوم ابزاری																
	ث) روش‌های کیفی																
ج	۲۷- هر عبارت به کدام قلمروهای زندگی اجتماعی (حقیقی - آرمانی - واقعی) اشاره می‌کند؟ الف) ارزش‌ها محصول آگاهی، خواست و عمل مردم هستند. ب) ارزش‌ها مستقل از تمایل و خواست مردم هستند.			۰/۵													
ج	۲۸- هر عبارت کدام‌یک از ویژگی‌های جامعه‌شناسی انتقادی را نشان می‌دهد؟ الف) کنش‌های اجتماعی و پیامدهای آن (.....) ب) انتقاد از وضع موجود، تجویز وضع مطلوب و راه رسیدن به آن (.....)			۰/۵													
ج	۲۹- هر عبارت به کدام‌یک از مدل‌های سیاست‌گذاری هویتی اشاره دارد؟ الف) تفاوت‌های میان گروه‌های قومی و زبانی حفظ و حتی تشدید می‌گردد. (.....) ب) سیاستی بود که دولت‌ها برای از بین بردن تفاوت‌های هویتی گروه‌های مختلف و یکسان‌سازی آن‌ها در پیش گرفتند. (.....)			۰/۵													
خ	۳۰- هر عبارت به کدام‌یک از انواع مدینه‌های فارابی اشاره دارد؟ الف) جامعه‌ای که در اثر انحراف عملی از مدینه فاضله شکل می‌گیرد. (.....) ب) آرمان‌ها، ارزش‌ها و امور غیرعقلانی، آرمان‌ها و ارزش‌های عقلانی معرفی می‌شوند. (.....)			۰/۵													
د	۳۱- هر عبارت به کدام نوع عقل اشاره دارد؟ الف) قوه‌ای است که انسان به کمک آن حقایق و قواعد جهان را می‌شناسد. (.....) ب) علمی مانند طبیعیات، فلسفه و ریاضیات را پدید می‌آورد. (.....)			۰/۵													
ذ	به سؤالات زیر پاسخ کامل دهید. ۳۲- در ارتباط با مطالعه جوامع و فرهنگ‌ها، در چه صورتی امکان مقایسه و داوری فرهنگ‌ها و ارزش‌ها از دست می‌رود؟ ۳۳- علت تأکید جامعه‌شناسان انتقادی به ضرورت انتقاد علمی از ساختارهای سرکوبگر چیست؟ ۳۴- ویژگی‌های علوم اجتماعی در قرآن را بنویسید. (ذکر دو مورد) ۳۵- چهره‌های متفاوت سیاست هویت را مقایسه کنید. ۳۶- ویژگی‌های علوم اجتماعی جهان اسلام در مقایسه با علوم اجتماعی جهان متجدد را بنویسید. (ذکر دو مورد)			۱ ۱ ۱ ۱ ۱													
	جمع نمرات	موفق باشید		۲۰													

پاسخ نامه تشریحی امتحان شماره (۳)

- ۱- درست
- ۲- غلط؛ انسان در این دیدگاه، صرفاً یک موجود طبیعی پیچیده تر از سایر موجودات طبیعی دانسته می شود. در حالی که انسان ها با سایر موجودات طبیعی، تفاوت های بنیادی دارند.
- ۳- غلط؛ هنگامی پدید می آید که انسان از نظم موجود گاهی فراتر می گذارد.
- ۴- درست (هر مورد ۰/۲۵)
- ۵- هویت فرهنگی
- ۶- هویت زدایی
- ۷- سازمان ها
- ۸- نابرابری های طبیعی
- ۹- شناخت متقابل
- ۱۰- جامعه آرمانی
- ۱۱- عقل عملی (هر مورد ۰/۵)
- ۱۲- گزینه «۲» جامعه شناسی تفسیری به علت تمرکز بر ذهنیت ها توان مطالعه و بررسی وجوه محسوس و واقعی قدرت و سیاست را ندارد.
- ۱۳- گزینه «۴» تفاوت های اسمی
- ۱۴- گزینه «۳» هویت
- ۱۵- گزینه «۱» عقل ابزاری
- ۱۶- گزینه «۲» علم فقه (هر مورد ۰/۵)
- ۱۷- اعضای جهان اجتماعی برای حل این تعارض ها تلاش می کنند، تعارض گاهی با رها کردن بخشی از ذخیره دانشی به نفع بخشی دیگر و گاهی با طرح ایده های جدید حل می شود. (ذکر یک مورد کافی است.)
- ۱۸- دوری و نزدیکی به علوم طبیعی
- ۱۹- با هنر آشنایی زدایی
- ۲۰- همراهی همدلانه، باید با جوانان همدلانه همراه شد.
- ۲۱- یا به قصد تغییر وضع موجود یا با هدف حفظ آن انجام می شود.
- ۲۲- مخالفان قشر بندی گمان می کنند اگر مالکیت خصوصی از بین برود دیگر طبقه پایین نخواهیم داشت و بدین ترتیب همگان شرایط یکسان خواهند داشت. (ذکر یک مورد کافی است.)
- ۲۳- زندگی براساس تقوا
- ۲۴- علم نافع
- ۲۵- جامعه ای را مطلوب می داند که دارای دو ویژگی باشد: (۱) روابط و ساختارهای آن با مشارکت و همراهی مردم، عادلانه باشد. (۲) حاکمان و کارگزاران جامعه عالم به عدالت و عمل کننده به آن باشند؛ یعنی عالم و عادل باشند (ذکر یک مورد کافی است.)
- ۲۶- الف) ۳ (علوم انسانی) ب) ۱ (نظم)
- ج) ۲ (کنش اجتماعی) د) ۵ (روش های کیفی) (هر مورد ۰/۲۵)
- ۲۷- الف) قلمرو آرمانی و واقعی ب) قلمرو حقیقی (هر مورد ۰/۲۵)
- ۲۸- الف) موضوع جامعه شناسی انتقادی ب) هدف جامعه شناسی انتقادی (هر مورد ۰/۲۵)
- ۲۹- الف) مدل تکثرگرا ب) مدل همانندسازی (هر مورد ۰/۲۵)
- ۳۰- الف) مدینه فاسقه ب) مدینه ضاله (هر مورد ۰/۲۵)
- ۳۱- الف) عقل خاص ب) عقل نظری (هر مورد ۰/۲۵)
- ۳۲- وقتی علوم اجتماعی برای مطالعه هر فرهنگ مجبور باشد که آن فرهنگ را فقط از منظر مردمی که آن را پذیرفته اند، ببیند و بررسی کند، امکان مقایسه و داوری فرهنگ ها و ارزش ها از دست می رود.
- ۳۳- جامعه شناسان انتقادی به ضرورت انتقاد علمی از ساختارهای سرکوبگر تأکید می کنند تا از سلطه چنین ساختارهایی بر انسان ها پیشگیری کنند و زمینه شکل گیری ساختارهای اجتماعی انسانی تر را فراهم آورند.
- ۳۴- قرآن در موارد متعددی هم به توصیف و تبیین زندگی اجتماعی انسان می پردازد؛ یعنی به این اشاره می کند که در جوامع چه می گذرد و چرا؟ هم به نقد و ارزیابی جوامع و فرهنگ های بشری می پردازد و هم جامعه آرمانی مورد نظر خود را ترسیم می کند. (دانش آموز می تواند به ویژگی های علوم اجتماعی در جهان اسلامی و علم مدنی فارابی نیز اشاره کند.)
- ۳۵- سیاست هویت می توانند دو چهره پیدا کنند، یا به صورت افراطی بر تفاوت ها و گوناگونی ها تأکید می کند و سبب چندپارگی سیاسی و فرهنگی درون جوامع می شوند و یا گروه های به حاشیه رانده شده را به رسمیت می شناسد و از آنان حمایت می کند.
- ۳۶- این دانش متناسب با معنای علم در جهان اسلام است. علوم اجتماعی جهان اسلام از منابع و ابزارهای تجربی برای توصیف و تبیین مسائل اجتماعی استفاده خواهد کرد ولی تبیین های علمی جهان اسلام به شناخت تجربی محدود نمی شود و از منابع عقلانی و وحیانی استفاده می کند.
- عقلانیت مورد استفاده در جهان اسلام، در تولید دانش علمی درباره محیط فرهنگی و اجتماعی نقش محوری دارد ولی همه عرصه های علمی را به تنهایی سامان نمی دهد. بخشی از آن را به کمک حس و تجربه زیسته و بخشی دیگر را با استفاده از وحی سامان می بخشد.